

територій окремих держав сприяють зміні інституційних норм, котрі є рушійною силою процесу конструювання їх зовнішньополітичних ідентичностей. Інтенсивне змішування культур призводить до двох ключових наслідків: з одного боку, змінюються базові засади функціонування традиційних для певної держави соціальних інститутів, а з іншого, – виникає нестабільність інституційних норм життєдіяльності соціумів. Відповідно, основним для державного актора в процесі конструювання його зовнішньополітичної ідентичності є забезпечення усвідомлення соціокультурної реальності з боку населення та сприйняття її у вигляді історично сформованої системи традицій, правил і цінностей. За таких умов транскulturація матиме локальні прояви та не руйнуватиме базові засади взаємодій на рівні «суспільство – держава»: соціум підтримуватиме обраний державою вектор розвитку, що забезпечуватиме відносну стабільність зовнішньополітичної ідентичності державного актора та збереження його позицій у рамках глобальної системи міжнародних відносин унаслідок відповідного сприйняття цього суб'єкта з боку значимих для нього «Інших».

Список використаних джерел

1. Мальковская, ИА., 2007. 'Поликультурное общество в фокусе плюралистической парадигмы', *Вестник РУДН*, №2, с.31–43.
2. Моль, А., 2008. 'Социодинамика культуры', [пер. с фр.], М.: Издательство ЛКИ, 416 с.
3. Танатова, ДК., 2009. 'Антропологический подход в социологии', М.: ДеКа, 517 с.
4. Тлостанова, МВ., 2000. 'Проблема мультикультурализма и литература США конца XX века', М.: ИМЛИ РАН; «Наследие», 400 с.
5. Турн'е, М., 1996. 'Тело', [пер. А. Давыдова], *Комментарии*, №10, с.98–99.
6. Хощ, АЮ., 2006. 'Конфессиональная идентичность в конфликтном регионе', *Социс*, №10, с.41–47.
7. Эпштейн, М., 2003. 'От многокультурия – к транскulturе: Доклад, прочитанный в Российском философском обществе 28 мая 2003 г.', *Вестник Российского философского общества*, №3 (27), с.110–114.
8. Axford, B., 2017. 'Connectivity and Consciousness: How Globalities are Constituted through Communication Flows', *In R. Robertson, D. Buhari-Gulmez (eds.) Global Culture: Consciousness and Connectivity*, London; N.Y.: Routledge. Taylor & Francis Group, p.41–54.
9. Haghghat, R., 2014. 'Historical Memories in Culture, Politics and the Future: The Making of History and the World to Come', Bern: Peter Lang AG, 288 p.
10. Lie, R., 2003. 'Spaces of Intercultural Communication: An Interdisciplinary Introduction to Communication, Culture, and Globalizing/Localizing Identities', *Creskill: Hampton Press*, 241 p.
11. Rosenthal, L., Levy, SR, 2010. 'The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations', *Social Issues and Policy Review*, Vol.4, №1, p.215–246.
12. Swirski, P., 1997. 'A Stanislaw Lem Reader', Evanston: North-western University Press, 129 p.

References

1. Mal'kovskaja, IA., 2007. 'Polikul'turnoe obshhestvo v fokuse pljuralisticheskoj paradigmy' (Multicultural society in the focus of a pluralistic paradigm)', *Vestnik RUDN*, №2, s.31–43.
2. Mol', A., 2008. 'Sociodinamika kul'tury (Socio-dynamics of culture)', [per. s fr.], M.: Izdatel'stvo LKI, 416 s.
3. Tanatova, DK., 2009. 'Antropologicheskij podhod v sociologii (Anthropological approach in sociology)', M.: DeKa, 517 s.
4. Tlostanova, MV., 2000. 'Problema mul'tikul'turalizma i literatura SSHa konca XX veka (The problem of multiculturalism and US literature of the late twentieth century)', M.: IMLI RAN; «Nasledie», 400 s.

5. Turn'e, M., 1996. 'Telo (Body)', [per. A. Davydova], *Kommentarii*, №10, s.98–99.
6. Хощ, АЮ., 2006. 'Konfessional'naja identichnost' v konfliktnom regione (Confessional identity in the conflict region)', *Socis*, №10, s.41–47.
7. Jepshtejn, M., 2003. 'Ot mnogokul'turija – k transkul'ture: Doklad, pročitannyj v Rossijskom filosofskom obshhestve 28 maja 2003 g. (From a lot of culture to transculture: A Report Read in the Russian philosophical society May 28, 2003)', *Vestnik Rossijskogo filosofskogo obshhestva*, №3 (27), s.110–114.
8. Axford, B., 2017. 'Connectivity and Consciousness: How Globalities are Constituted through Communication Flows', *In R. Robertson, D. Buhari-Gulmez (eds.) Global Culture: Consciousness and Connectivity*, London; N.Y.: Routledge. Taylor & Francis Group, p.41–54.
9. Haghghat, R., 2014. 'Historical Memories in Culture, Politics and the Future: The Making of History and the World to Come', Bern: Peter Lang AG, 288 p.
10. Lie, R., 2003. 'Spaces of Intercultural Communication: An Interdisciplinary Introduction to Communication, Culture, and Globalizing/Localizing Identities', *Creskill: Hampton Press*, 241 p.
11. Rosenthal, L., Levy, SR, 2010. 'The Colorblind, Multicultural, and Polycultural Ideological Approaches to Improving Intergroup Attitudes and Relations', *Social Issues and Policy Review*, Vol.4, №1, p.215–246.
12. Swirski, P., 1997. 'A Stanislaw Lem Reader', Evanston: North-western University Press, 129 p.

Tsyrya I. A., Ph.D. in Political Science, Assistant Professor of the Chair of International Regional Studies, Institute of International Relations of Taras Shevchenko National University of Kyiv (Ukraine, Kyiv), Julia.Tsyrya@gmail.com

Formation of the foreign policy identity of the state: social and cultural dimension

By applying general scientific principles of cognition of the social phenomena, dialectical, systemic and prognostic approaches, the author examined the essence and significance of cultural changes taking place within a contemporary globalized society and influencing development of the states in the world. This allowed to achieve the goal of the study that is to disclose the essence and significance of social and cultural influence on the formation of the foreign policy identity of the state under conditions of global interpenetration of cultures within a framework of the postmodern system of international relations. As a result, the modern society is discovered to absorb the excessive amount of cultural product while using free access to advanced technologies. This leads to the destruction of its social memory. There is a loss of key identity markers that are important for the formation of collective identity of the society to be the basis of the foreign policy identity of the state. Under these conditions, the latter should be constructed on the ground of preservation of traditional cultural norms and symbols and active «society – the state» interactions.

Keywords: foreign policy identity, state, society, culture, globalization, transculture, multicultural society, polycultural society.

* * *

УДК 316.334.3:32

Клюєнко Е. О., кандидат соціологічних наук, доцент кафедри філософії та політології Факультету історії і права, Центральноукраїнський державний педагогічний університет ім. В. Винниченка (Україна, Кропивницький), eduard.socio@gmail.com

ПОЛІТИЧНИЙ СТРИТ–АРТ В КОНТЕКСТІ ТИПІВ СУСПІЛЬСТВ ТА ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЯВІВ

Проаналізовано особливості інтеграції елементів мистецтва в політику, зокрема політичних протестів у різних типах суспільств. Здійснено аналіз розвитку політичного стрит–арт протесту як результату новітнього впливу постмодерної культури в політиці. Розглянуто специфіку інтеграції мистецтва в політику в СРСР. Виокремлено функції і особливості стрит–арт протесту в авторитарній Росії, а також відображення в стрит–арт протестах глобалізаційних ознак.

Ключові слова: політична участь, політичний стрит–арт протест, постмодернізм у політиці, глобалізація.

У глобальному, інформаційно досить об'єднаному світі, політична участь значною мірою змінює свої традиційні риси. Зокрема політичний протест як різновид неконвенційної і часто деструктивної політичної участі набуває нових характеристик, які поступово нормалізують (М. Фуко) його в соціальних уявленнях громадян. В сучасних суспільствах протести все більше набувають рис масового популярного мистецтва, шоу. Вже закріпилися в політичному та медійному лексиконі терміни, що позначають відносно нові форми протестів: «перформанс–протест», «флешмоб–протест» та інші. Як і будь які відносно феномени вони потребують осмислення своїх соціально–історичних витоків та проявів у різних типах суспільств, що є важливим кроком до їх наукового розуміння.

Виникає необхідність і оцінки функцій і особливостей «мистецьких» форм протестної поведінки за умов різних типів суспільств та політичних режимів. Разом із тим у вітчизняній науці поки бракує достатнього теоретико–методологічного аналізу новітніх змін у політичній участі, зокрема і протестній. Тому *метою* даної розвідки стала спроба ретроспективно виділити головні аспекти зокрема арт–трансформацій у політичній участі, на прикладі політичного стріт–арту та протестів в залежності від типу суспільства та політичного режиму.

Аналіз досліджень і публікацій. На набуття політичною участю, зокрема протестами, характеру шоу та мистецьких елементів і форм чи не найпершими звернули увагу теоретики французького постмодернізму. Зокрема, виходячи з концепції *М.Фуко* стає очевидним, що «мистецьке оформлення» політичного протесту є ефективним засобом для маніпулювання поведінкою маси, надання їй характеру «керованого політичного тіла», аби спрямовувати невдоволення в потрібне русло і в конструктивній (мистецькій) формі [15, с. 237–246]. *Ж. Бодрійяр* називає ці процеси зникненням «політичного» як «естетичної галюцинації реальності» як ознаки розвитку постмодерних тенденцій [3, с. 125]. Весь політичний процес, включно з протестами – це спектакль, видовище, теле– і відеогра, що розігрується перед обивателем, котрий заглибився в приватне життя як форму спротиву політичній маніпуляції, що в перспективі може означати лише одне – кінець участі в політиці. Відтак, політика симулюється, заміняється мистецькими формами та елементами шоу. *П. Бурдьє* також звертав увагу на розвиток неklasичних «мобілізаційних» сил політичної участі, зокрема, легітимного символічного насильства – прищеплення громадянам певних політичних уявлень і думок (політичної продукції) в популярній формі. В цій ситуації громадяни, зведені до статусу «споживачів» (телеглядачів, слухачів, учасників ток–шоу) [4, с. 182]. Значна частина сучасних досліджень в українському суспільстві ґрунтуються саме на цій методологічній основі.

1. Елементи мистецтва і політична участь в різних типах суспільства. В традиційних суспільствах не існувало чіткої диференціації сфер на політику, мистецтво, релігію тощо. Ймовірно, що досвіду участі в політиці міг передувати досвід участі в театралізованих ритуалах. Хоча традиційним суспільствам часто відмовляють в існуванні відчуття громадянськості (причетності), фахівець у царині культурної антропології К. Гірц вважає такі висновки передчасними, позаяк етапи

виникнення цього відчуття із традиційних передумов досліджено хіба що поверхово, і його корені залишаються неясними [6, с. 363]. «В індіанців–юрків або андаманців немає ніякої держави, й попри те деякою мірою вони є політичними істотами, так само як деякою мірою вони є релігійними істотами, хоча й не мають жодної церкви», – відзначає Р. Макайвер [10, с. 80]. Досліджуючи різні традиційні суспільства (Індонезія, Нігерія та ін.), К. Гірц, зокрема, констатує, що придворний церемоніал у них був рушієм політики, участь у церемонії була не формою політики, а її змістом, оскільки управляти означало не так приймати рішення, як брати участь у виконанні театралізованих ритуалів: «Це була держава–театр, в якій королі та князі виступали в ролі імпресарію, жерці – режисерів, а селяни були і акторами–виконавцями, і працівниками сцени, і глядачами» [6, с. 393]. У цьому плані примітно, що подібно до сучасного суспільства у традиційному більшість людей були не так учасниками шоу, як глядачами [6, с. 262–263]. Поряд із тим, спектаклі–церемонії (навіть поховальні) незрідка ставали полем участі в політичних конфліктах, коли спостерігається вторгнення релігійно–мистецьких символів у політику і – навпаки [6, с. 197–200]. Аналізуючи проблему походження участі, важливо зважати на наявний у традиційному суспільстві феномен імітації, коли діяльність витісняє її імітація, гра, постановка. Як показали дослідження К. Леві–Строса, це може виражатися у витісненні певних соціальних процесів їхніми ірраціональними антиподами («реінтеграція змісту у форму»): сільське господарство витісняється магією, відтворення політичного життя – відтворенням влади за допомогою театралізованих церемоній та ритуалів [8, с. 373].

Для класичного індустріального суспільства XIX – сер. XX ст. характерною є достатньо явна диференціація і відносна відокремленість сфери політики та мистецтва. Політичний протест не «розмивається» у мистецтві. Можна було спостерігати окремих митців, або нові течії у мистецтві, що маніфестують свою протестну позицію. Всі інші соціальні групи, як, наприклад, робітники, виражали протест у традиційних (не мистецьких) формах. У Європі сер. XIX ст. традиційний страйк, або демонстрація чи підписання петицій не комбінувалися з мистецькими елементами, не виглядали як розжальне шоу. Тим більше не існувало «професійних протестувальників», на кшталт, сучасних арт–груп типу Фемен.

В США та Західній Європі справжня конвергенція протестної поведінки з мистецькими елементами та формами розпочалася у 1960–х роках, в межах появи так званого феномену контркультури, зокрема, політичне вуличне графіті, інсценування та рок–музика стали мистецькими елементами протестного руху хіпі та нових лівих, насамперед, проти війни у В'єтнамі. Одним із перших резонансних та епатажних протестів–шоу було інсценування висунення в 1967 році від ліворадикальної молодіжної партії YIP на посаду Президента США пороса на прізвище Пігасіус (Свинтус). На мітингу, присвяченому висуненню 66–ти кілограмового пороса кандидатом у президенти, воно було заарештоване поліцією разом з активістами, адже в ті часи поліція кваліфікувала подібні дії як порушення громадського порядку, а не як протест–перформанс

[14]. Загалом, вже у 1970–х роках теоретики соціології постмодернізму характеризували зміни у прийдешній політиці постсучасних суспільств в термінах «відеогра», «інсценізація», «театр», «видовище» і т.п. На той момент, наприклад, у американському чи французькому суспільстві було вже достатньо ознак для такого прогнозу. Причинами трансформації політики у «карнавал», видовище, перформанс стала необхідність долучити «мовчазну більшість» до політичної сфери, яка занепадає, повернути увагу яскравими розважально-мистецькими формами задля стимуляції політичної участі [7, с. 50]. З іншого боку, соціальні протести у класичних формах індустріального капіталістичного суспільства в умовах його «постмодернізації» поступово втрачають свою ефективність і резонансність. Відтак, соціоісторичний процес інтеграції політики та мистецтва ймовірно дійшов до певного логічного завершення у формування глобального політичного стріт-арт протесту. На користь глобального характеру інтеграції мистецтва у політику свідчить також і досвід Радянського Союзу і нинішнього авторитарного політичного режиму в Росії.

2. Досвід інтеграції мистецтва та політики в СРСР.

Проект масового політичного «виходу мистецтва на вулицю», що був апробований в СРСР, продемонстрував значний потенціал впливу політичного стріт-арту на масову політичну участь. Сучасний політичний стріт-арт на пострадянському просторі набуваючи глобальних рис, не є виключно новим явищем, бо йому передували досвід спочатку раньо-радянського утопічного футуризму, а пізніше – об'єднання політики і мистецтва у концепції «соціалістичний реалізм». Показово, що у футуристичному Декреті №1 «Про демократизацію мистецтва», опублікованому в «Газеті футуристів» 15 березня 1918 р. стріт-арт по суті легалізувався у радикально-популістській формі: «1. Отныне вместе с уничтожением царского строя отменяется проживание искусства в кладовых, сараях человеческого гения – дворцах, галереях, салонах, библиотеках, театрах. 2. Во имя великой поступи равенства каждого перед культурой, свободное Слово творческой личности пусть будет написано на перекрестках домовых стен, заборов, крыш, улиц наших городов и селений... 3. Пусть самоцветными радугами перекинутся картины (краски) на улицах и площадях от дома к дому, радуя, облагораживая глаз (вкус) прохожего... Пусть улицы будут праздником искусства для всех... Все искусство – всему народу!» [12]. Радянська влада дуже вдало використала революційні настрої та творчий потенціал самих активних членів суспільства, що досить яскраво помітно хоча б на прикладі агітаційних потягів та пароплавів. Політвідділами агітпотягів та пароплавів велася основна політико-ідеологічна робота по інструктуванню радянських установ на місцях та проведенню масової агітації і лекційної роботи серед населення. Не менш важливим відділом було Бюро скарг, кероване представником Наркомату РКП. У безпосередній близькості до політвідділу стояли: інформаційний відділ, який проводив роботу по підготовці інструктажу і агітації, збору матеріалів і з обліку роботи Політвідділу, та відділ «Росту», що видавав настінну газету, листівки, відозви і керував роботою радіо. Крім цих відділів, агітпотяги включали і ряд допоміжних: кінематографічний, літературний

склад, книжковий магазин, виставковий відділ [10]. Агітпотяги стали рухомих полотном для перших представників стріт-арту. Агітбригади, які виконували агітаційні та просвітницькі функції – використовували перформанс та поетичний акціонізм у своїй творчій діяльності. В той же час утопічно орієнтований футуризм говорив про нове майбутнє і апелював до нової людини. Футуристи, по-мистецьки мріяли про політичне – про радикальну революцію духу: «Февральская революция уничтожила рабство политическое ... Бомбу социальной революции бросил под капитал Октябрь ... И только стоит непоколебимый третий кит – рабство Духа ... Да здравствует третья революция, Революция Духа» [5].

Але після розпаду СРСР колективна політична ідентичність, що формувалася передусім ідеологією, стала застарілою в колишніх своїх формах, людина залишилась наодинці сама з собою і з необхідністю визначення свого місця в нових соціокультурних умовах. В результаті виникає те, що Зігмунд Бауман називає «усупроникаючим відчуттям втрати контролю над справжнім» [2, с. 66]. На думку соціолога, це веде до паралічу політичної волі і втрати віри в те, що колективними діями можна досягти чогось істотного, що спільна активність здатна змінити стан речей.

3. Стріт-арт протест як альтернативна форма політичної участі в умовах авторитарного політичного режиму (на прикладі Росії).

Першою і найбільш відомою протестною арт-групою в Росії, акції якої стали відомими у світі, став проект з назвою-викликом для влади – «Війна». Це вулична група художників-акціоністів, зайнятих протестним політичним мистецтвом, яка з ідеологічної точки зору дотримується анархічних поглядів. Через арт-протестну діяльність проти групи та її активістів порушувалося понад 20 кримінальних справ. Слідчий комітет РФ кваліфікував групу наступним чином: «Арт-група Війна – це ліво-радикально-анархічна група, основними цілями і завданнями якої є проведення піар-акцій, спрямованих проти влади, зокрема щодо співробітників правоохоронних органів з метою їх дискредитації в очах суспільства. Відділення арт-групи існують у всіх великих містах Росії, прихильників групи близько трьох тисяч. Активісти групи підтримують контакти з анархічними угрупованнями та окремими громадянами ліво-радикальних поглядів з інших країн (Італія, Словаччина, Франція, США, Англія, ПАР, Греція)» [1].

Вартує уваги більше зупинитися на розгляді цілей та завдань арт-активістів «Війни», які пропагуються та втілюються. Адже вони значною мірою досить показово відображають глобальні тенденції протестної філософії стріт-арту загалом:

1. Відродження героїчних поведінкових ідеалів художника-інтелектуала в стилі лібертарному стилі (посилання на дворян-декабристів). Створення образу художника як романтичного героя, що перемагає зло. Створення живих романтичних зразків в сьогодинішньому бездушному комерційному концептуальному мистецтві.

2. Відродження живого експресивного мистецтва, щирого і чесного, що викликає у глядача глибоке емоційне переживання. Актуалізація монументальних експресивних жанрів, в яких масштабність гармонує з гранично змістовною наповненістю, на протигагу застарілій гіпертрофії форм, позбавлених змісту.

3. Створення інноваційної актуальної арт-мови, заради чистого мистецтва, а не заради грошей, мови адекватного сьогоднішнього культурного і соціально-політичного контексту, здатної зображати реалії нової епохи і не має аналогів в минулому. Створення російського національного актуального мистецтва, позбавленого старомодності і містечковості, що викликає захоплення у інтелектуалів усього світу.

4. Відродження російської сміхової культури, традицій абсурду і сарказму в рамках високого мистецтва, тобто відродження живої розваги на арт-майданчиках. Створення в Росії політичного стріт-арту в кращих традиціях скоморосько-карнавального середньовічного мистецтва.

5. Концептуальне руйнування гламурного кон'юктурно-конформістського російського арт-ринку, що відтворює безнадійно застарілі форми мистецтва, штучно фальсифікуючи процеси ціноутворення арт-ринку і створюючи фінансові піраміди з давно застарілим арт-мотлохом.

6. Створення в Росії реального лівого фронту мистецтва в традиціях футуризму 1920-х років, самим фактом свого існування кардинально змінюючи всі ідеологічні полюси російського арту. Відродження політичного протестного арту в усьому світі.

7. Війна за соціально-політичним мракобіссям і право-радикальною реакцією, за свободу сучасного мистецтва. Повалення і знищення застарілих репресивно-патріархальних суспільно-політичних символів і ідеологій. Арт-війна з усім глобальним світом за повне торжество справедливості на Арт-Землі [1].

Першою гучною акцією був перформанс-протест, проведений 1 травня 2007 року. «Війна» разом з учасниками іншої арт-групи провела акцію під назвою «Мордовська година» в ресторані швидкого харчування «McDonald's» на Серпуховській площі в Москві. Активісти арт-групи з криками: «Вільна каса» закидали прилавки Макдональдсу живими кішками. Ця акція містила відсилання до протестної діяльності західних антиглобалістів, для яких мережа ресторанів «McDonald's» є одним із символів глобалізації [13].

Один із організаторів колективного перформансу «Монстрація» дуже влучно визначив функції стріт-арт протестів за умов політичних реалій Росії, зокрема, що ця активність «є виразним протестом проти відсутності публічної політики в країні, вона не просто маркує кордон цивільних свобод, а й розширяє ці кордони, стаючи школою солідарності, творчої активності та громадянської свободи» [9].

Тобто, в умовах авторитарного політичного режиму політичний стріт-арт формується як елемент політичного маніфестування, він інтегрується в професійні та аматорські творчі колективи і набуває рис нової форми протестної активності. В мистецькій формі критика влади виглядає дещо менш загрозливою і не такою «серйозною» для можновладців, які саме через це можуть недооцінювати ефекти стріт-арт протестів на формування критичного ставлення до влади мистецькими засобами. Достатньо згадати роль театру на Таганці, або творчості В.Висоцького, поезії «шістидесятників» чи навіть анекдотів у формуванні антирадянських настроїв та критичного ставлення як до можновладців, так і до політичного режиму в СРСР загалом.

До особливості протестного стріт-арту в російських політичних умовах можна віднести те, що він фактично цілком сконцентрований на критичній складовій, а конструктивна альтернатива або не маніфестується, або є дуже другорядною. Відтак, це головним чином арт-протестування «проти» чогось, і значно меншою мірою «за» щось, скажімо, за запропоновану кращу альтернативу. В цьому можна вбачати і обмеженість і слабкість сучасного російського стріт-арт протесту.

По суті, стріт-арт протести є способом каналізації соціального невдоволення в умовах, коли традиційна протестна активність знаходиться під повним контролем влади.

Висновки.

1. В традиційних (аграрних) суспільствах не існувало чіткої диференціації сфер на політику, мистецтво, релігію тощо. Ймовірно, що досвіду участі в політиці міг передувати досвід участі в театралізованих ритуалах.

2. Для класичного індустріального суспільства XIX – сер. XX ст. характерною є достатньо явна диференціація і відносна відокремленість сфери політики та мистецтва. Політичний протест не «розмивається» у мистецтві.

3. В західних країнах справжня конвергенція протестної поведінки з мистецькими елементами та формами розпочалася у 1960-х роках, в межах появи так званого феномену контркультури. Вже у 1970-х роках теоретики характеризували зміни у політиці в термінах «відеогра», «інсценізація», «театр», «видовище». Політичні протести у класичних формах індустріального капіталістичного суспільства в умовах його «постмодернізації» поступово втрачають свою ефективність і резонансність.

4. Проект масового політичного «виходу мистецтва на вулицю», що був апробований в СРСР, продемонстрував значний потенціал впливу політичного стріт-арту на масову політичну участь. Сучасний політичний стріт-арт на пострадянському просторі набуваючи глобальних рис, не є виключно новим явищем, бо йому передували досвід спочатку раньо-радянського утопічного футуризму, а пізніше – об'єднання політики і мистецтва у концепції «соціалістичний реалізм».

5. В умовах авторитарного політичного режиму політичний стріт-арт формується як елемент політичного маніфестування, він інтегрується в професійні та аматорські творчі колективи і набуває рис нової форми протестної активності. По суті, політичні стріт-арт протести є способом каналізації соціального невдоволення в умовах авторитаризму, коли традиційна політична протестна активність знаходиться під повним контролем влади. Разом із тим, російський політичний стріт-арт значною мірою відображає глобальні тенденції постмодерної філософії стріт-арту.

Список використаних джерел

1. 'Арт-група «Война». Радикальное акционистское объединение. [online] Доступно: <https://lenta.ru/lib/14206363/>
2. Бауман, З., 2005. 'Индивидуализированное общество', М.: Логос, 390 с.
3. Бодрияр, Ж., 2004. 'Символический обмен и смерть', Пер. з фр., Львів: Кальварія, 376 с.
4. Бурдьє, П., 1993. 'Социология политики', Пер. с фр., М.: Socio-Logos, 336 с.
5. 'Велика радянська енциклопедія', Том 1. 1-е видання, 1926–1947 р. [online] Доступно: <http://ru.gse1.wikia.com/wiki/Агитпункты>

6. Гірц, К., 2001. 'Интерпретация культур: Выбранные эссе', *Пер. з англ.*, К.: Дух і літера, 542 с.
7. Клоєнко, ЕО., 2016. 'Політична участь: прогнозування і новітні риси в Україні XXI століття', *Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Філософія. Культурологія: Збірник наукових праць*, К.: НАУ, Вип. 2 (24), с. 48–53.
8. Леви-Стросс, К., 1994. 'Первобытное мышление', М.: Республика, 384 с.
9. Лоскутов, АА., 'Монстрация–2010 – Государственный центр современного искусства'. [online] Доступно: <http://www.ncca.ru/innovation/shortlistitem.jsp?slid=69&contest=6&nom=4>
10. Макайвер, Р., 1996. 'Реальность социальной эволюции', *Американская социологическая мысль: Тексты / Под ред. В. И. Добренкова*, М.: Издание Международного Университета Бизнеса и Управления, с. 76–91.
11. 'Манифест летучей федерации футуристов'. [online] Доступно: <http://a-pesni.org/zona/avangard/manifesty.php>
12. Маяковский, В., Бурлюк, Д., Каменский, В. 'Декрет №1 «О демократизации искусства (заборная литература и площадная живопись)»'. [online] Доступно: <http://feb-web.ru/feb/mayakovsky/texts/mp0/mp2/mp2-463-.htm?cmd=p>
13. 'Официальный сайт группы «Вийна»'. [online] Доступно: <http://free-voina.org>
14. Рубин, Дж., 2008. 'Действуй! Сценарии революции', М.: Гілея, 233 с.
15. Фуко, М., 1996. 'Воля к истине: по ту сторону знания, власти и сексуальности. Работы разных лет', *Пер. с франц.*, М.: Касталь, 448 с.

References

1. 'Art-gruppa «Vojna» (Art-group "War")'. *Radikal'noe akcionist-skoje ob'edinenie*. [online] Dostupno: <https://lenta.ru/lib/14206363/>
2. Bauman, Z., 2005. 'Individualizirovannoe obshhestvo (Individualized society)', М.: Logos, 390 s.
3. Bodrijar, Zh., 2004. 'Symvolichnyj obmin i smert' (Symbolic exchange and death)', *Per. z fr., L'viv: Kal'variya*, 376 s.
4. Burd'e, P., 1993. 'Sociologija politiki (Sociology of politics)', *Per. s fr., M.: Socio-Logos*, 336 s.
5. 'Velyka radjans'ka encyklopedija (Great Soviet Encyclopedia)', *Tom 1. 1-e vydannja, 1926–1947 r.* [online] Dostupno: <http://ru.gse1.wikia.com/wiki/Agypunktur>
6. Girc, K., 2001. 'Interpretacija kul'tur: Vybrani ese (Interpretation of cultures: Selected essays)', *Per. z angl., K.: Duh i litera*, 542 s.
7. Kljujenco, EO., 2016. 'Politychna uchast': prognozuvannja i novitni rysy v Ukraini'ni XXI stolittja (Political participation: forecasting and new features in Ukraine of the 21st century)', *Visnyk Nacional'noho aviacijnogo universytetu. Serija: Filosofija. Kul'turologija: Zbirnyk naukovykh prac'*, К.: НАУ, Вип. 2 (24), с. 48–53.
8. Levi-Stross, K., 1994. 'Pervobytnoe myshlenie (Primitive thinking)', М.: Respublika, 384 s.
9. Loskutov, AA., 'Monstracija–2010 – Gosudarstvennyj centr sovremennogo iskusstva (Montage–2010 – National Center for Contemporary Art)'. [online] Dostupno: <http://www.ncca.ru/innovation/shortlistitem.jsp?slid=69&contest=6&nom=4>
10. Makajver, R., 1996. 'Real'nost' social'noj jevoljucii (The reality of social evolution)', *Amerikanskaja sociologicheskaja mysl': Teksty / Pod red. V. I. Dobren'kova*, М.: Izdanie Mezhdunarodnogo Universiteta Biznesa i Upravlenija, с. 76–91.
11. 'Manifest letuchej federacii futuristov (Manifesto of the futurist flying federation)'. [online] Dostupno: <http://a-pesni.org/zona/avangard/manifesty.php>
12. Majakovskij, V., Burljuk, D., Kamenskij, V. 'Dekret №1 «O demokratizacii iskusstva (zabornaja literatura i ploshhadnaja zhivopis')» (Decree No.1 "On the democratization of art (fence literature and land painting)")'. [online] Dostupno: <http://feb-web.ru/feb/mayakovsky/texts/mp0/mp2/mp2-463-.htm?cmd=p>
13. 'Oficijnyj sajt grupy «Vijna» (Official site of the "War" group)'. [online] Dostupno: <http://free-voina.org>
14. Rubin, Dzh., 2008. 'Dejstvuj! Scenarii revoljucii (Act! Scenarios of the revolution)', М.: Гілея, 233 с.
15. Fuko, M., 1996. 'Volja k istine: po tu storonu znanija, vlasti i seksual'nosti. Raboty raznyh let (The will to truth: beyond knowledge, power and sexuality. Works of different years)', *Per. s franc., M.: Kastal'*, 448 s.

Kliuenco E. O., Ph.D. in Sociology, associate professor at the department of philosophy and politology of The Central Ukrainian State Pedagogical Vinnichenko University (Ukraine, Kropivnitsky), eduard.socio@gmail.com

Political street-art in the context of society types and globalization manifestations

The article analyzes peculiarities of the integration of elements of arts and politics, in particular political protests in different types of societies. The analysis of the development of the political street-art protest as a result of the newest influence of postmodern culture in politics is carried out. The specificity of integration of art in politics in the USSR is considered. The functions and features of the street-art protest in authoritarian Russia, as well as the reflection in the street-art protests of globalization features are singled out.

Keywords: political participation, political street-art protest, postmodernism in politics, globalization.

* * *

УДК 321.013

Бондаренко О. І.,

доцент, кандидат психологічних наук, доцент
кафедри міжнародних відносин та туризму,
Хмельницький національний університет
(Україна, Хмельницький), elenaivbond@gmail.com

СОЦІАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ДЕЗІНТЕГРАЦІЙНОЇ РЕГІОНАЛІЗАЦІЇ В КРАЇНАХ ЄС

Проаналізована соціальна складова дезінтеграційної регіоналізації в країнах Іспанії, Італії та Бельгії. Дослідження проведено на основі статистичних даних сайту Eurostat за соціальними показниками розвитку регіонів обраних країн: рівень безробіття, ризик бідності та соціального відчуження, тривалість життя громадян. Аналіз показав, що у регіонах, де настрої дезінтеграційної регіоналізації є достатньо сильними (Італія – Ломбардія, Венето; Бельгія – Фландрія; Іспанія – Каталонія, Країна Басків), соціальні показники є більш високими, ніж в інших регіонах. Такий розрив спричиняє не тільки напруження у суспільстві, а й необхідність з боку центрального уряду збільшувати соціальні витрати в цих регіонах для підтримки соціальних стандартів життя населення в цілому по країні. Це у свою чергу викликає незадоволення в окремих колах більш багатих регіонів, на чій плечі лягає основний тягар таких витрат.

Ключові слова: регіоналізація, сепаратизм, соціальні показники, рівень безробіття, ризик бідності та соціального відчуження, тривалість життя громадян.

Процес інтеграції в Європі зробив цю частину світу більш згуртованою, виділив Європу в особливий потужний економічний регіон. Однак навіть значний ривок об'єднаної Європи в економічному розвитку не змогли подолати основну причину сепаратистських тенденцій в благополучній Європі – нерівномірність соціально-економічного розвитку регіонів. Це призвело до наростання протиріч усередині ЄС, першим гучним політичним наслідком якого стало рішення Великої Британії про вихід з Євросоюзу, стрімке наростання негативного ставлення до європейських інституцій серед різних верств населення країн-членів та значні ускладнення з реалізацією далекосяжних планів розвитку євроінтеграції. Така нерівність створює підґрунтя для утворення кола «багатих» провінцій, які не бажаною «годувати» бідні регіони своїх країн – Каталонія і Країна Басків в Іспанії, Шотландія в Великобританії, Паданія в Італії, Фландрія в Бельгії. З іншої сторони залишаються депресивні регіони, які звинувачують «ситі» райони у всіх своїх бідах – Північна Ірландія в Сполученому Королівстві, Корсика у Франції, Галісія в Іспанії.

У даний час ряд держав Європи стикається з активізацією діяльності регіональних сепаратистських